

10. Ridey N. M., Tolochko S. V. Methodology of expert assessment of the results of cognition, programs and development plans // Development and modernization of pedagogical and psychological sciences: experience of Poland and prospects of Ukraine. Vol. 3. 2017. P. 170–189.

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Боголюбов В. М.

Received date 21.05.2019

Accepted date 06.06.2019

Published date 31.07.2019

Svitlana Tolochko, PhD, Department of Management of Vocational Education, National Aviation University
Kosmonavta Komarova ave., 1, Kyiv, Ukraine, 03058
E-mail: svitlana-tsv@ukr.net; tolochkosvitlana331@gmail.com

УДК 374.32: 396.4

DOI: 10.15587/2519-4984.2019.174586

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ І ВИХОВАННЯ ДІВЧАТ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ У ЗМІСТ РОБОТИ «ШКОЛИ ШЛЯХЕТНИХ УКРАЇНОК»

О. В. Джус

У статті розкрито сутність імплементації досвіду професійної підготовки і виховання дівчат української діаспори у зміст діяльності «Школи шляхетних українок» м. Болехова (Долинський р-н Івано-Франківської обл. (1996–2001) та Львова (з 2009), простежено їх роль у національно-громадянському становленні української молоді, з'ясовано вплив роботи цього позашкільного навчально-виховного закладу на розгортання діяльності аналогічних інституцій у сучасній Україні.

Досліджено, що прототипом створення мережі шкіл для дівчаток можна вважати «Школу шляхетних українок» у м. Болехові Долинського району Івано-Франківської області під керівництвом Лариси Дармохвал (голови Союзу українок Болехова). Вона продовжила краєві традиції жіночих шкіл Галичини кінця XIX – початку XX ст., які, своєю чергою, повною мірою зреалізували своє завдання в еміграції, стали потужною опорою для формування освіти для жінок в українській діаспорі, відкрила нову сторінку в історії освіти дівчат західного регіону України і надихнула на творення мережі подібних навчально-виховних закладів у інших населених пунктах нашої держави.

Акцентовано на діяльності болехівських членкинь Союзу українок у сфері виховання українських дівчат та піднесенні духовності жінок краю, яку продовжили з 2009 р. жінки Львівщини на чолі з Ростиславою Федак (заступник голови Союзу українок України й ініціатор створення Школи у Львові). Аналіз регіональної Програми «Школи шляхетних українок» 2009/2010 н. р. засвідчив, що метою школи стало виховання нової генерації громадських діячок, освічених громадянок, які зуміли б не тільки будувати свою родину і захищати її, але й були основою розбудови громадянського суспільства, правової незалежної держави, зразком духовності, культури.

Акцентовано на ролі у професійному становленні дівчаток-учениць школи визначних культурно-освітніх діячів української еміграції, імплементації європейського досвіду у їх фахову орієнтацію. Продовжуючи краєві традиції жіночих освітніх інституцій української діаспори «Школа шляхетних українок» і сьогодні відкриває нові сторінки в історії освіти дівчат регіону, надихає до праці і служіння на користь Української держави

Ключові слова: імплементація, діаспора, освіта дівчат, «Школа шляхетних українок», національно-громадянське виховання

Copyright © 2019, О. В. Джус.

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

1. Вступ

Якісно нові зміни в українському суспільстві актуалізують проблеми пов'язані із забезпеченням паритетного становища представників обох статей у

громадсько-політичній, соціально-економічній і культурно-освітній сферах та поглиблення і розширення відомостей про місце і роль жінки у загальнонаціональному та духовно-інтелектуальному поступі.

Однією з головних засад загальних змагань за рівноправність жінки було і залишається питання про її виховання і навчання як важливі складові духовної емансипації та інтелектуального розвитку особистості. Вагому роль у цьому процесі відіграють навчально-виховні інституції, які зосереджують свою увагу власне на вихованні дівчат. Цей досвід не є новим, він – продовження давніх українських традицій шанобливого ставлення до жінки взагалі та до її освіти зокрема. Вже незаперечним є факт, що українські жінки відіграли вирішальну роль у загальнонаціональному поступі минулого, у постаті незалежної України та в її утвердженні як самостійної держави. Прагнення жінок-українок до духовного зростання було їхньою прерогативою і в усі часи супроводжувалося боротьбою за свої права. Особливо яскраво це проявилось в еміграції до країн Західної Європи й американський континент й Австралії у другій (між Першою і Другою світовими війнами до Польщі, Чехословаччини, Австрії, Румунії, Болгарії, Німеччини, Франції, США і Канади), і третій (наприкінці Другої світової війни до Канади, США, Великої Британії Австралії, Бразилії, Аргентини і Франції) хвилях, де жіноча громадсько-політична й освітньо-педагогічна активність набула нечуваних розмірів і чималих звершень.

Сьогодні можна спостерігати різні форми самотвердження українських жінок формальні, епатажні, політично-передвиборно залежні тощо. В цьому сенсі яскраво вирізняється виваженістю, наполегливістю, послідовністю і чіткістю формулювання і розуміння мети свого призначення діяльність «Школи шляхетної українки» як ініціативи Союзу українок – найбільшої жіночої організації в Галичині (і на українських землях загалом), перейменованої у 1917 р. з Жіночої громади з осідком у Львові, яка діяла до 1938 р., провадила активну роботу на всіх теренах української діаспори, а в 1991 р. була відновлена в Україні як ВГО «Союз українок» із місцем знаходження у Києві.

Через це важливим видається аналіз діяльності активних членів цього громадського об'єднання у вихованні сучасних українок, імплементація досвіду жінок-українок діаспори вже у незалежній державі, з'ясування ролі і місця цих позашкільних навчально-виховних закладів у національно-громадянському становленні української молоді як результат упровадження у практику діяльності позашкільля, накопиченого жіночими об'єднаннями в діаспорі.

2. Літературний огляд.

Питання жіночого руху та просвітницько-педагогічної діяльності жінок знайшло своє висвітлення у працях авторів європейського континенту, у творчих надбаннях жінок-українок представниць української діаспори та в наукових дослідженнях учених нашої держави кінця ХХ – початку ХХІ ст. та ін.

Взаємообумовленість категорій «професійна підготовка дівчат», «жіноча освіта», «жіночий рух», «емансипація» спонукають до більш глибокого аналізу їх у літературі. Так, у другій половині ХІХ ст. найчастіше вживаним було поняття емансипація жінки

(лат. «emancipatio» – звільняю від опіки) – з ним, як правило, ототожнювалися і жіноче питання, і жіночий рух. У 1890 р. інформацію про емансипацію жінок, розглядали як прагнення до зрівняння прав представників обох статей, називав актом визволення, торжества права над узурпацією [1].

Проте на межі ХІХ – ХХ ст. виходять друком праці, у назвах і змісті яких жіноче питання і жіночий рух фігурують як окремі категорії. Жіночий рух розглядається як визначне, складне і багатогранне суспільне явище, метою якого є уможливлення зрівняння чоловіків і жінок у правах на освіту, різні професії та заняття, а також у громадянських правах [2].

Одна із провідних теоретиків німецького жіночого руху періоду його становлення сутність жіночого питання і жіночого руху вбачала передусім у досягненні економічної рівноправності жінок із чоловіками [3]. Водночас палка прихильниця і популяризаторка ідеї визволення жінки німецька письменниця кінця ХІХ – початку ХХ ст. головною сутнісною характеристикою жіночого руху визначила не тільки її економічну, а й духовну емансипацію, передусім прагнення жінок до зрівняння в освіті з чоловіками [4].

Стрижневою ідеєю жіночого руху в Російській імперії було проголошено прагнення незалежності жінки, оперте на загальноосвітніх і професійних знаннях [5].

У більшості з виявлених першоджерел вказується на відвічність питання про становище жінки, тобто власне жіночого питання, а під жіночим рухом розуміється боротьба за її рівноправність із чоловіком в економічній, соціально-політичній і культурній сферах.

У проаналізованому творчому доробку західноукраїнських авторів доби першої хвилі української еміграції жіночий рух розглядається переважно у вузькому значенні. Зокрема, як змагання жінок до емансипації [6]. Більш сприйнятливим для сучасних дослідників є визначення українського жіночого руху, сформульоване його активними учасниками на теренах Східної Галичини та за межами України. У вузькому розумінні – це організований рух жіноцтва з половини ХІХ ст. за емансипацію та «урівноваження» з чоловіками у професійному, громадському і політичному житті; у ширшому – вся організована суспільна активність жіноцтва [7].

Дослідження громадської діячки, дослідниці й активістки українського фемінізму в США, колишньої віце-президентки Союзу українок Америки з'ясує роль організованих українських жінок у громадському житті усіх частинах України та української діаспори, зокрема Європи й Америки, та їх видатних представниць у громадському житті [8].

У наш час жіночий рух – це колективна діяльність жінок для поліпшення їхнього становища та зміну чоловічого домінування в суспільстві [9].

Щодо поняття фемінізм (від лат. «femina» – жінка), то воно трактується як змагання жінок до рівноправності. Водночас репрезентантки західноукраїнського жіночого поступу неодноразово наголошували на тому, що фемінізм – це не мета жіночого руху,

а засіб для досягнення «рівноуправнення» жінки [10]. На думку сучасних дослідників, фемінізм – це родовий термін, який використовується для вираження стурбованості щодо соціальної ролі жінок, порівняно з чоловіками, в суспільствах минулого і сучасності, «збуджованої» переконанням у тому, що жінки зазнають утисків через свою стать [11]. Це теорія рівності двох статей, яка творить ідейну основу організованого руху жінок; його можна розглядати «як ідейно-теоретичну концепцію суспільно-політичної думки, як соціокультурну і політичну ідеологію і як сегмент інтелектуальної діяльності» [12].

Правомірним слід вважати твердження почесного голови Всесвітнього Союзу українок, голови Української національної жіночої ради (об'єднання українських жінок в діаспорі) про те, що емансипація жінки – це закономірна фаза в загальному розвитку людства, один із проявів його соціально-культурного поступу, «такий же природний вияв політичної і культурної людськості, соціальної еволюції, яким був акт визволення кріпаків». Отож, під поняттям «український жіночий рух» розуміємо активну участь жінок-українок у відстоюванні права на свій власний внесок до скарбниці накопичених упродовж віків загальнолюдських і національно духовних цінностей, на співвідповідальність, нарівні з чоловіками, за долю своєї Батьківщини-України [13].

Проблеми фахової підготовки і виховання дівчат у змісті діяльності перших на американському континенті українських жіночих організацій та роль жінок-українок у професійному становленні молоді української діаспори виокремлено у публікаціях авторки статті [14, 15].

А історія становлення та зміст роботи власне «Школи шляхетних українок» в незалежній Україні як тяглість досвіду українських жіночих шкіл в еміграції й українській діаспорі почасти розкриті у низці публікацій їх творців та активісток-симпатиків [16, 17].

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження – аналіз імплементації досвіду професійної підготовки і виховання дівчат української діаспори у змісті роботи «Школи шляхетних українок»

Для досягнення мети були поставлені такі задачі:

1. З'ясувати сутність понять «професійна підготовка дівчат», «жіноча освіта», «жіночий рух», «емансипація» та його відображення в науковій літературі.

2. Проаналізувати передумови та основні чинники, що спонукали до практичного втілення досвіду жінок-українок у діаспорі в освітньо-виховну позашкільну справу незалежної України.

3. Дослідити роль і місце «Школи шляхетних українок» м. Болехова і Львова та їх творців у розбудову позашкільної освіти за участю громадських національних жіночих об'єднань.

4. Висвітлити зміст, форми і методи роботи «Школи шляхетних українок» міст Болехова та Львова, оцінити їх внесок у розробку регіональної програми «Шляхетні українки» як важливої складової

національно-громадянського становлення української молоді.

4. «Школа шляхетних українок» – продовжувач кращих традицій позашкільних навчально-виховних закладів національних жіночих об'єднань української діаспори.

Огляд і аналіз літератури вищезазначених дослідників дає нам змогу стверджувати, що сучасне трактування змісту «жіночого руху» та професійної підготовки і виховання дівчат української діаспори відрізняється від сформульованого в досліджуваній період. У більшості з виявлених першоджерел вказується на відвічність питання про становище жінки, тобто власне жіночого питання, а під жіночим рухом розуміється боротьба за її рівноправність із чоловіком в економічній, соціально-політичній і культурній сферах. Іван Франко у цьому контексті пророче писав: «тільки той нарід здужає оснувати тривале й повне національне життя, що в нього жінки пройняті свідомістю й ідеалами цього життя, що думають, можуть випроводити і виховати розумне і освічене покоління» [18].

Поштовхом до організації болехівської «Школи шляхетних українок» стала напружена та діяльна праця ідейної послідовниці піонерки українського жіночого руху Наталії Кобринської, голови Союзу українок Болехова Лариси Дармохвал і «союзнок» міста у сфері пропаганди історії українського жіночого руху та виховання української жінки.

Уродженка м. Стрия (Львівська обл.), випускниця Болехівської СШ № 1 та філологічного факультету Львівського державного університету імені І.Франка, вчителька з багаторічним стажем роботи Лариса Дармохвал очолила діяльність у цьому адміністративному центрі щодо організації місцевого українського жіноцтва. Вона виступила одним із ініціаторів відкриття у 2005 р. в Болехові нового приміщення музею Наталії Кобринської з розширеною експозицією, долучилася до збору та впорядкування численних матеріалів про очільниць українського жіночого руху, відшукала і впорядкувала разом зі своїми соратницями сплюндровану радянською владою могилу активної громадської діячки і педагога, першої директорки Руського (Українського) Інституту для дівчат у Перемишлі (сьогодні – Республіка Польща) Марії Прими (Примівни, 1858–1928 рр.) [19].

Власне, в честь Марії Прими в Болехові й розпочала свою роботу «Школа шляхетних українок», основними завданнями якої стало закріплення і збагачення краснавчих знань, набутих у процесі навчання; розширення загального кругозору учениць, формування в них наукового світогляду, інтересу до творів мистецтва; виявлення та розвиток індивідуальних творчих здібностей і нахилів; організація дозвілля учениць, культурного відпочинку та розумних розваг; зростання виховного впливу на учениць.

Відкриття школи відбулося 4 лютого 1996 р. на вечорі-посвяті «Жінки незвичайної долі – Марія Примівна, Климентина Попович». У світлиці Народного дому Болехова перед гостями, батьками, членами «Союзу українок» сиділо п'ятнадцять дівча-

ток, що першими стали ученицями “Школи шляхетної українки”. Бажаючих навчатись у школі було дуже багато, проте такий шанс випав лише найактивнішим і громадсько свідомим. Всі вони були успішними в навчанні, гарно співали, танцювали, декламували вірші, брали активну участь у культурно-освітніх заходах свого міста. Девізом вечора-відкриття стали слова видатного педагога і провідного ідеолога молоді української діаспори Григорія Ващенко: «Майбутнє України значною мірою залежить від нашого жіноцтва. Жінка, засвоївши кращі здобутки світової культури, коли буде плекати традиції, коли буде зберігати свою честь, буде виховувати дітей і творити здорове змістовне родинне життя, коли вміє мудро сполучувати громадську роботу з інтересами родини, буде високо тримати прапор релігії та моралі, тоді відкриються прекрасні перспективи для шляхетного відродження України” [20].

Учениці виголосили спільну обітницю: «Я завжди пам'ятатиму, що я українка, ім'я моєї держави – Україна, я ніколи не знеслаблю її. На прикладі кращих жінок-українок я навчуся бути доброю, правдивою, благородною, я стану шляхетною. Я шукаю себе тепер для майбутнього» [21]. Благословив учениць на добре починання парох місцевої греко-католицької церкви о. Володимир Серемчук.

Першими вихованками «Школи шляхетних українок» Болехова стали учениці шостих-десятих класів: Леся Бучак, Оксана Бучак, Христина Гнатюк, Мирослава Вовк, Оксана Димченко, Наталія Каричорт, Тетяна Крошна, Оксана Кушпета, Ольга Конько, Ілона Половинко, Оксана Пелех, Леся Рожнятовська, Анна Сандюк, Христина Сметаняк, Уляна Федусів. Зазначимо, що вже наступного року число учениць зросло до 44 [17].

Змістом навчання та виховання у школі було опанування відомостей з історії української жінки, етики, естетики, поглиблене ознайомлення з українськими традиціями, обрядами та звичаями. На першому занятті учениць проінформували про основні виховані завдання школи: формувати у дівчат безкорисливість, відвертість, точність, чемність, правдивість; навчитися не починати день без молитви; усміхатися життю і сонцю, землі, рідним, усьому доброму; бути щодня з книжкою; ніколи, ні за яких обставин не цуратися рідної мови, не соромитися своєї родини, не лихословити.

Вчителями, які працювали у школі на громадських засадах, були Л. Яремко, І. Чулупин, І. Малендєвич, Е. Шиян, О. Дрінь. Директором школи та її заступником стали членкині «Союзу українок» Любов Мицко та Любов Болюк. Вони зуміли привернути юнок, зацікавити їх, надихнути до прагнення стати жінкою зі шляхетними рисами: милосердям, добротою, самоповагою, ввічливістю. Крім учителів, із дівчатками займалися місцеві лікарі, запрошувалися духовні отці, відомі культурні та громадські діячі краю. Так, 13 вересня 1998 р. у світлиці Народного дому Болехова було організувано зустріч учениць “Школи шляхетних українок” з місцевою письменницею Мартою Чопик. Того ж року за участі вихованок відбулися презентації книг прикарпатських письменників Дмитра Юсипа “Корона і вінок терновий”

і Романа Скворія “В Болехові баталія...”, які доповнили і до цього багату бібліотеку школи [21].

Велика увага приділялася вивченню українських народних традицій та їхньому відтворенню в сучасному житті. Втіленням цієї праці стала виставка-конкурс «Народні традиції в сучасному одязі», що відбулася 24 квітня 1999 р. спільно з управою відділу Союзу українок Болехова.

Заняття проводились у місцевому Народному домі щонеділі, а протягом тижня кожна з дівчат відвідувала окремі гуртки (танців, співу тощо). Час занять був нерегламентований – скільки ставало нахнення, стільки й працювали. За словами колишньої учениці школи Х.Стасевич, коли проходила підготовка до якоїсь вистави чи святкування, то всі настільки захоплювалися репетицією, що могли займатися впродовж усього дня і ця праця була дуже ретельною.

Традиційними для учениць були святкування Шевченківських днів, Дня Незалежності, Дня матері, Різдвяної ялинки, підготовка тематичних вечорів, інсценізацій (І.Кочерги – «Свічине весілля»; Б.Лепкого – «Дванадцять місяців»; Н.Кобринської – «Пан судія»), композиції за творами, які ввійшли до першого українського жіночого альманаху «Перший вінок», виховних заходів, приурочених важливим подіям української історії (110-й річниці виходу у світ вищезазначеного жіночого альманаху у жовтні 1997 р., ювілейним датам у житті видатних представників українства – І.Франка, Лесі Українки, С.Окуневської-Морачевської, С.Крушельницької, М.Прими, Ольги й Михайлини Рошкевичів, О.Дучимінської). Учениці “Школи шляхетних українок” брали участь у церемонії перепоховання 20 вересня 1997 р. у Львові голови Світового Союзу українок, останньої голови «Союзу українок» Галичини довоєнного часу видатної громадської діячки Мілени Рудницької [22].

Долучилися школярки і до популяризації імені й творчої спадщини активного учасника національно-патріотичного і релігійного руху, політв'язня, члена Української Гельсінкської групи, Українського Національного фронту, одного з ініціаторів відродження Української Греко-Католицької Церкви о. Ярослава Лесіва, який похований у Болехові. З ініціативи Б. Смеречука було створено документальний фільм про отця Ярослава за сценарієм Л. Дармохвал, котрий надіслали до Ватикану.

Вихованки школи (Н. Романюк, Н. Іваночко, А. Сандюк, О. Кушпета, Х. Сметаняк) були активними членами клубу “Молода українка”, метою якого було пропагування української мови та літератури серед молоді. 24 вересня 1999 р. відбулися установчі збори клубу, які визначили основні напрями роботи його членів: створення радіопередач про мову, здоровий спосіб життя; проведення конференцій, літературних вечорів; виявлення талантів серед молоді та ін. Наслідком реалізації цих завдань стала трансляція циклу радіопередач про мову (жовтень 1999 р.) і пропедевтику шкідливих звичок (листопад-грудень 1999 р.).

У кінці навчального року школярки склали публічний іспит у формі презентації певної жіночої

персоналії, яка відтворювала не лише її життєвий шлях і діяльність, а й передавала дух часу (костюми, мова, атрибутика тощо) обраної вихованками героїні, після чого відбувалось заключне свято. За словами Л. Дармохвал, у «Школі шляхетних українок» панував давній, забутий на той час дух високої культури і освіченості, «життєвої грамотності» – тут відродилося те, що свого часу “придушив чобіт більшовицького шовінізму”. Учениці відкривали таїну свого «я», шохвили пам’ятаючи, що кожен день – це «не тільки краса ранішнього сонця, вечірньої зорі, квіти, трави, це і праця, яка приносить радість» [21].

Певний скепсис, що іноді виникає, коли йдеться про потребу національно-патріотичного виховання молоді взагалі, а дівчат зокрема (немає роботи, криза, ми не потрібні цій державі, заскоружлі, переважно глибоко-патріархально-середньовічні стереотипи щодо ролі жінки у суспільстві), на наш погляд, розвіюють спогади самих випускниць «Школи шляхетних українок» Болехова. Наприклад, Наталії Гринишак («Школа шляхетної українки – це школа для молодих дівчат. І приходимо сюди, хоч нас ніхто не зобов’язує – нам просто цікаво. Мені сподобалась поїздка в с. Лолин на свято про Марію Примівну. Я була на її могилі, яку реставрували. Так, ми мусимо шанувати минуле»), Христини Цап («... нас вчили поважати людей, бути чемними та ввічливими. Мені подобається виступати на концертах, до яких нас залучають. Особливо запам’яталась драма І. Кочерги «Свічине весілля»), Христини Сметаняк («На мене особливе враження справили уроки етики та естетики. Запам’яталась також зустріч з поетесою Мартою Чопик та презентація її книжки «Бабця не спала...», в якій ми брали участь. Цікаво відбулися публічні іспити і Маланчин вечір»), Уляни Носович, Романи Паньків («Ми дуже задоволені, що є така школа, бо там кожне заняття – відкриття сторінки невідомого. Ми більше пізнали навіть своє рідне місто і дуже гордимось, що колись тут жила і творила Н. Кобринська. Дуже сподобався вечір «Слава тобі, українська Аріадно») та ін.

Варто зазначити, що болехівська «Школа шляхетних українок» була знана і за межами нашої держави. Так, зокрема, її відвідували представниці української діаспори з Австралії, Америки, Німеччини, підтримували морально, інформаційно, матеріально. Зокрема, Український музей мистецтв та Союз українок Південної Австралії (м. Аделаїда) подарували «Школі шляхетних українок» книгу «Микола Миклухо-Маклай», презентація якої відбулася 21 листопада 2000 р. у світлиці Народного дому Болехова. Вечір пройшов у супроводі веселих пісень, віршів, побажань. Справжнім його відкриттям став танець папуасів, який продемонстрували учениці М. Іванів, О. Кагуль, З. Кулак, І. Савка, В. Філик, Р. Бунчак, Б. Кецмур.

Після відвідин школи один із її меценатів і безпосередніх відвідувачів п. Цюрак у листі до членкині Союзу українок Болехова Лідії Цюрак писав: «...Як Ти, Лідо, побачиш голову СУ [Союзу українок – О. Дж.], то скажи їй таке. Не маю такого слова, щоб належно похвалити СУ за таку науку історії дівчат з

Болехова. Це просто благородна робота. Багато проб, хтось це все мусів уложити, пощупати багато дечого. Але кажуть, що хор без диригента не може бути...” [22].

Самовіддану й активну працю натхненниці відкриття і функціонування «Школи шляхетних українок» Лариси Дармохвал так оцінила тодішня голова Івано-Франківського відділення Союзу українок. Любомира Говенко: «Ви продовжуєте голосом Н.Кобринської переборювати забуття, незнання, байдужість, протидію, шукаєте «прибіжище вільної думки і слова» [22].

Неможливо не погодитися з цими словами, адже роль Л. Дармохвал і свідомих болехівських жінок у творенні такого закладу для дівчат у час, коли українська держава тільки-но «звелась на ноги» є, на нашу думку, титанічною. Під її керівництвом осередок Союзу українок Болехова брав безпосередню участь у розв’язанні регіональних економічно-політичних і культурно-освітніх завдань, утверджував віру краян у незворотність обраного Україною шляху. Закономірним видається визнання здобутків Л. Дармохвал: у 2007 р. вона стала лауреатом Івано-Франківської обласної премії імені Марійки Підгірянки у галузі просвітницької роботи, 2009 р. – нагороджена **орденом княгині Ольги III ступеня** (Указ Президента України № 977/2009), а в 2011 р. – ювілейною медаллю «20 років незалежності України» (Указ Президента України № 822/2011).

На жаль, болехівська «Школа шляхетних українок» припинила своє існування у 2001 р. через об’єктивні причини. Незважаючи на те, що вона не мала єдиної чіткої програми, навчально-виховна інституція дала поштовх до створення подібних закладів для дівчат не лише на Прикарпатті, а й у всій Україні.

Діяльність болехівських жінок-громадських активісток у сфері виховання українських дівчат та піднесення духовності жінок краю продовжило львівські на чолі із заступником голови Союзу українок України Ростиславою Федак, удостоєною за активну громадську діяльність ордена «Княгині Ольги III ступеня». У 2008 р. під її керівництвом розпочала роботу «Школа шляхетної українки» у Львові, мотиви заснування якої Р.Федак визначила таким чином: «Не погоджуюся, що наша молодь погана. Ні, вона творча, мудра, дуже її ціную. Молоді люди хочуть мати своє місце у суспільстві. А все починається від матері, зі словами коліскової вливається любов до краю. Ми працюємо для того, щоби наші дівчата були інтелігентними, освіченими, шляхетними й гордими, що вони українки, прищеплюємо любов до рідної землі, хліба та жінки» [20].

Жінкою третього тисячоліття, яка «зліплена уся із України», назвала п. Ростиславу юна дослідниця її творчої спадщини, переможниця Всеукраїнського конкурсу «Мій рідний край» (започаткований Союзом українок 1997 року) з м. Рогатина Івано-Франківська обл. [23].

І це справді так. У того, хто хоча б один раз спілкувався з цією людиною, особливо у невимушеній атмосфері, окрім захоплення і подиву силою її характеру, вічною зайнятістю громадською роботою,

тисячею планів на майбутнє (завжди масштабних), і водночас надзвичайно природною жіночністю і шляхетністю, не виникає інших почуттів. Хіба що усвідомлення своєї лінії і вічного невстигання. Природа п. Ростислави пояснюється, ймовірно, її життєвим кредо, винесеним ще з батьківського дому (національно-свідомої родини Юлії і Степана Телегів з м. Болехова Долинського району Івано-Франківської), яке може слугувати доброю порадою для багатьох українців, особливо для тих, хто десь засумнівався чи зневірився в сучасних державотворчих процесах: «працювати для України ніхто не забороняє!» [24].

Підтвердженням цих слів стала праця Р.Федак над створенням «Школи шляхетних українок» у Сихівському районі м. Львова. Попри те, що такі заклади функціонували в уже згаданому Болехові, на Волині, в Рівному, Р.Федак мала на меті удосконалити їхню програму та налагодити співпрацю з обласними управліннями освіти.

На початку 2008 р. нею був створений проект навчального закладу для дівчат старших класів середніх загальноосвітніх шкіл, який 2 вересня 2009 р. презентовано на нараді заступників директорів з виховної роботи шкіл Сихівського району м. Львова, затверджений і підтриманий відділом освіти Сихівської районної державної адміністрації.

Як результат, 2 жовтня 2009 р. на базі Сихівської школи № 72 було офіційно відкрито «Школу шляхетних українок». Основною метою її створення стало прагнення піднести духовність «жіночої» молоді краю.

Зупинимося детальніше на особливостях функціонування школи першого року роботи, коли бажання навчатися в ній виявили понад 40 дівчаток. Проте прийняти таку кількість охочих не було змоги: шанс навчатися шляхетності випав лише найздібнішим і найкращим ученицям 9-10-х класів – представницям кожної із шкіл Сихівського району Львова. Важливою умовою навчання в школі було прагнення кожної з юнок присвятити себе заповіту: «Ніхто не зробить з нас націю, якщо ми цього не схочемо, і ніхто не збудує державу, якщо ми її самі не збудуємо» [24].

Стараннями адміністрації Сихівської школи № 72 було виділено клас (колишній кабінет музики), де організатори власними силами зробили ремонт, забезпечили учениць навчальними матеріалами та організували для них скромне частування. Особливу увагу було приділено бібліотечному фондові, який складався із приватних книгозбірень Р. Федак, учителів, та літератури, подарованої батьками й громадськістю. Учениці мали змогу ознайомитися з новітніми науковими розвідками про емансипаційні змагання та виховні пріоритети українського жіноцтва, а також з різними виданнями «Кобзаря» Т. Шевченка, збірками творів Лесі Українки, О. Теліги, О. Кобилянської, С. Русової, І. Франка. Учениці поповнили методичну базу школи власними надбаннями, готуючи доповіді, реферати про видатних жінок краю, починаючи з найдавніших часів, різні краєзнавчі проекти, зокрема «Імена видатних жінок у назвах вулиць Львова», «Стежками старовинного Львова» тощо.

«Школу шляхетних українок» першого року діяльності виділяв добірний викладацький склад, очолений Радою школи, до якої входили: Р. Федак – голова Ради; Я. Собашко – головний спеціаліст відділу освіти Сихівської райдержадміністрації, співголова; Г. Колтун – заступник директора з виховної роботи СЗШ № 72, директор «Школи шляхетних українок»; Н. Чаторийська – керівник гуртка Центру науково-технічної творчості учнівської молоді Львівської міської ради, секретар школи. Почесними членами Ради стали О. Маланчук-Рибак – доктор історичних наук, професор Львівської національної академії мистецтв та М. Андрієнко – голова Міжнародної жіночої організації Zonta International.

Упродовж 2009/2010 н. р. викладачами школи, окрім згаданих вище осіб, були доктор мистецтвознавства, професор Інституту народознавства НАН України Р. Захарчук-Чугай, академік АН Вищої школи України, доктор філологічних наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка, професор Української академії друкарства О. Сербенська, доктор педагогічних наук, професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника З. Нагачевська, Народний артист України, актор Львівського національного театру імені Марії Заньковецької, Академік Академії мистецтв України, професор, декан факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка Богдан Козак, а також члени Галицького-Сихівського осередку «Союзу українок» – М. Чаторийська (майстер народної творчості, заступник директора Центру науково-технічної творчості учнівської молоді Львівської міської ради), О. Приставська (вчитель української мови та літератури вищої категорії СЗШ № 69, переможець Всеукраїнського конкурсу «Учитель року» (2009), І. Білик (майстер народної творчості, керівник гуртка «Намистинка» Центру творчості дітей та юнацтва Сихівського району), Н. Ферій (викладач історії вищої категорії СЗШ № 69) та ін. [25].

Варто зауважити, що й до сьогодні усі викладачі працювали на громадських засадах, маючи на меті виховати справжніх громадян, патріотів, жінок і матерів своєї Батьківщини.

При школі постала учнівська Рада, до складу якої ввійшли М. Солук (голова), З. Біла, Н. Довга, О. Довгалюк, Б. Ладанівська, М. Ярчук.

Заняття у школі розпочалися 1 жовтня і тривали до 1 травня кожної суботи (по 4 години на день). Спершу педагоги побоювалися, чи захочуть учні працювати у вихідні дні, але ці переживання були безпідставними – учениці з нетерпінням чекали дня занять. Упродовж 2009–2010 н. р. в школі навчалися талановиті діти з різними уподобаннями: Аня Толопко – володарка чудового голосу, Наталя Довгалюк – юна танцівниця, Зоряна Біла – художниця, Галина Яремчук – майстер спорту з шахів. Таланти учениць відомі не лише в рідному Львові, але й у всій Україні, підтвердженням чого є участь однієї з учениць (Христини Антонів) у Всеукраїнському конкурсі «Весняний передзвін», що відбувся 13 березня 2010 р. у м. Чернігові, та зайняте нею третє місце у номінації «Фітодизайн».

Р. Федак із неприхованою гордістю відмічала позитивні зміни навіть серед тих дівчаток, які відчували страх перед аудиторією: вони навчилися його опанувати, стали впевненішими, набули навиків не лише висловлювати свою думку, а й відстоювати її. Цьому сприяли різноманітні тренінги, ділові ігри, що проводилися професійними психологами та викладачами школи (наприклад, на тренінгу «Насильство в сім'ї: як себе захистити» учениці інсценізували судовий процес і запропонували практичні шляхи вирішення цієї, на жаль, поширеної проблеми сучасності) [24].

Варто зазначити, що, як і на початку своєї діяльності, школа тісно співпрацює з різними громадськими організаціями й установами, зокрема з Європейською мережею Уповноважених з прав дитини (ENOC), Центром науково-технічної творчості учнівської молоді Львівської міської ради. Прихильником та меценатом навчально-виховного закладу є уже згадувана Міжнародною жіночою організацією Zonta International, створена з метою підвищення статусу жінок у суспільстві й родині.

Педагоги школи пишаються розквітом талантів своїх вихованок, їхніми успіхами та добрим ініціативами. «Все краще, що витворили протягом століть попередні покоління, ми маємо не тільки зберегти, а й передати у спадок своїм нащадкам: неперервність родовідних традицій, історичну пам'ять наших предків, чистоту нашої духовності» – саме ці слова є не лише елементом оформлення класу, а й ревно впроваджуються у життя педагогами школи [24].

Надзвичайно цікавою та різноманітною є навчальна програма школи. Її теоретично-практичний курс в обсязі 112 годин включає заняття, що проходять за такими напрямками: соціально-гуманітарний цикл (основи гендерних знань, краєзнавство, економіка, екологія); цикли етики, естетики, культури поведінки (християнська етика, культура мовлення, норми етикету, косметологія, візаж); цикл естетичного виховання (практичні заняття – вишивання, бісероплетіння, в'язання, заняття із флористики), історії мистецтва; є також цикл «моя оселя» (основи здорового способу життя, кулінарія, інтер'єр); практичні заняття з хореографії, екскурсії, круглі столи дискусії.

Так, упродовж 2009/2010 н. р. дівчатка прослухали низку лекцій, зокрема «Жіноче лідерство в сучасних умовах», «Публічне і приватне життя сучасної жінки», «Жіночі громадські організації і громадянське суспільство», «Видатні львів'янки», «Жінка у нормах християнської етики», «Небезпека наркоманії та алкоголізму», «Як планувати бюджет країни та сім'ї», «Український мовний етикет», «Вишивка, бісероплетіння, гаптування – дух нації, генетичний зв'язок поколінь», «Сучасні тенденції в кулінарії» тощо.

Варто наголосити на жвавих дискусіях під час круглих столів на практичних заняттях, де учениці апробували опрацьований теоретичний матеріал, наприклад «Сучасна жінка – яка вона», «Життєва перспектива молоді в Україні: міф та реальність» та ін. [26].

У кожній з учениць наявні власні «надбання» – папки з матеріалами різного спрямування: біографії та цікаві вислови видатних людей, практичні господарські поради, рецепти смачних страв, викрійки модного одягу, схеми для вишивки, в'язання та бісероплетіння, тобто багато з того, що необхідне справжній жінці. Зауважимо, що більша частина матеріалів була підібрана не з сучасних жіночих журналів, а з українських часописів кінця XIX – середини XX ст.

Викликають захоплення виховні заходи, проведені у школі. Так, дзвінкоголосся, пісні і танці заповнили актову залу 12 лютого 2010 р. під час свята-презентації «Я – українка», на якому були присутні чимало гостей: учителів та учнів школи № 72, батьків, членкинь Союзу українок. 19 березня 2010 р. в актовій залі за участю учениць відбувся вечір, присвячений 80-тиріччю ювілею Ліни Костенко [24, 26].

Загальновідомо, що одним із джерел виховання особистості є мистецтво, яке сприяє розвитку емоційної сфери особистості й естетичних ідеалів, викликає інтерес до світу та життя, формує в дітей художньо-естетичне ставлення до дійсності, передбачає розвиток таких особистісних якостей, як відчуття краси та гармонії, здатності емоційно реагувати на різноманітні прояви естетичного у навколишньому світі. Все це отримали вихованки школи на заняттях з дизайну й ужитково-декоративного мистецтва, де розвивалися специфічні для художньо-творчого процесу якості особистості: творча уява, оригінальне, асоціативно-творче мислення, зорові сприйняття і пам'ять, спостережливість тощо.

Цікаво проходять у школі заняття із бісерного рукоділля. Учениці мають змогу ознайомитися з основами композиції, особливостями структури візерунка, створення форм, поєднання кольорів тощо. Захопливою видається їхня добірка узорів і схем, які вони «вишукували» в різних журналах, а потім обмінювалися. У березні 2010 р. керівництвом школи було організовано аукціон кращих учнівських робіт з бісеру, на який запрошено батьків, учителів середніх шкіл, громадськість. Дійство пройшло надзвичайно вдало, гості з великою радістю купували чудові прикраси: гердани, підвіски, браслети з бісеру. Деякі роботи були відправлені як сувеніри до Німеччини [24].

На нашу думку, проведення таких акцій сприяє не лише розвиткові здібностей учениць, а й привчає їх до трудової діяльності. За свої перші зароблені гроші дівчата поповнили кількома книгами бібліотеку, придбали необхідні для бісероплетіння матеріали.

Заслугують на увагу також роботи учениць з вишивки. Завдяки талановитій мисткині та педагогу М. Чаторийській вони змогли оволодіти багатьма техніками вишивання, різноманітність яких дозволила відобразити неповторність навколишнього світу, прикрасити свій клас, актову залу школи, свої домітки тощо. Адже вишивка не лише формує почуття прекрасного, а й дає можливість створювати красу власними руками, поринути в глибину національних скарбів нашої держави, що є одним із головних засобів етнічного самозбереження.

Неабияка увага педагогів «Школи шляхетних українок» приділялася підвищенню мовленнєвої культури у вихованок. Під їхнім керівництвом дівчатка

вивчали особливості рідної мови, вправлялися грамотно та правильно викладати свої думки відповідно до мовного етикету. На практичних заняттях вони закріплювали набуті знання, працюючи над фразеологізмами, прислів'ями, словами іншомовного походження. Цікавою формою навчання стала декламація власних віршів.

Завдяки матеріальній підтримці меценатів та відділу освіти Сихівської райдержадміністрації Львова, вихованки мали змогу відвідувати музеї та історичні місця рідного міста, Львівський Національний Академічний театр опери та балету ім. Соломії Крушельницької; забезпечити школу сучасною технікою, необхідною для належного функціонування навчального закладу.

Всі знання та вміння, здобуті за час навчання у «Школі шляхетних українок», учениці змогли показати на випускному іспиті 22 травня 2010 р. Окрім теоретичних питань («Життя і творчість Н.Кобринської», «Відомі музеї м. Львова», «Правила мовного етикету», «Правила сервірування столу» та ін.), у 15 білетах були і запитання особистісно-рекомендаційного плану («Ваші побажання «Школі шляхетних українок», «Ваші зауваження щодо роботи школи», «Ваші пропозиції щодо роботи школи», «Які заняття вам сподобалися найбільше?» та ін.).

А 26 травня 2010 р. відбулося урочисте вручення сертифікатів про закінчення цього навчально-виховного закладу 24 ученицям, які заслужили звання «Шляхетна українка». В актовій залі були присутні педагоги, батьки, представники організації Zonta International, органів управління освіти, духовенства. Ростислава Федак подякувала викладачам і виголосила напутнє слово ученицям. Після урочистої частини учениці запропонували всім присутнім невелике святкове дійство, багате на пісні, танці та декламування віршів [24].

Після закінчення урочистостей Р. Федак поділилася своїми враженнями про результати організованої нею роботи та планами на майбутнє у цьому напрямі. Підтвердженням цих слів стала поява розгалуженої мережі аналогічних закладів не лише в західному регіоні України, а й за його межами. Так, офіційно затверджена Програма «Школи шляхетних українок» стала чинною в усій Україні. З 1 жовтня 2010 р. аналогічні школи відкрилися у Стрию (Львівщина), Коломиї (Івано-Франківщина), Чернівцях, с. Новодмитрівка Золотоніського р-ну Черкаської обл. та ін., але аналіз їх діяльності потребує окремої наукової розвідки.

5. Результати дослідження

«Школа шляхетних українок» – це всеукраїнський проект Союзу Українок, тому закономірним є інтерес до нього усіх регіонів нашої держави, де функціонують філії найстаршої жіночої організації, і сьогодні він вийшов за межі громадської роботи цього жіночого об'єднання.

Зокрема, за підтримки Головного управління освіти і науки Івано-Франківської обласної державної адміністрації, Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (ОІППО) у 2012 р. за наукового консультування д. пед. н., проф.

Нагачевської З.І. та автора цієї статті розроблено регіональну програму «Шляхетні українки». Члени робочої групи з її опрацювання з Івано-Франківська та Львова зауважували, що беручи за основу програму львівської школи, івано-франківчани будуть використовувати досвід «Школи шляхетних українок» м. Болехова, м. Коломиї, а також враховувати специфіку Прикарпаття, представлену чотирма етнографічними регіонами: Гуцульщина, Бойківщина, Опілля та Покуття [27].

У пояснювальній записці до регіональної Програми зазначено, що метою роботи «Школи шляхетних українок» є «виховання нової генерації громадських діячок, освічених громадянок, які зуміли б не тільки будувати свою родину і захистити її, але й були основою розбудови громадянського суспільства, правової незалежної держави, зразком духовності, культури» [27].

Поруч із розширенням мережі жіночих шкіл, важливим, на наш погляд, залишається враження про свій навчально-виховний заклад перших його випускниць. Вони стверджувала, що «Школа шляхетних українок» – «це зовсім інший світ, де нас оточують хороші і милі люди... Нас навчають тут перш за все, бути людиною, а вже потім думати й робити щось. На уроках етики і естетики, культури мовлення нас вчать з повагою ставитись один до одного, а це в житті головне». Запевняли, що «Школа шляхетних українок» дала їй можливість зрозуміти, чого вона хоче в житті і чого їй потрібно досягнути: «Я дуже вдячна п. Ростиславі [Федак – О. Дж.] за наданий мені шанс стати «шляхетною україною» і вкласти свою частинку серця у творення своєї держави». Наголошували також на іншому аспекті діяльності школи: «це дуже цікавий і корисний заклад. Тут нас навчають того, чого не навчають у звичайній школі і чого не завжди можуть навчити батьки». Показовим і красномовними видаються слова ще однієї з випускниць: «Я гордо заявляю, що я – «шляхетна українка!». Зовсім недавно я не могла цього сказати. Я навчилася, на мою думку, найважливішого – висловлювати свою думку. Я стала впевненою в собі».

6. Висновки

Нами проаналізовано імплементацію досвіду професійної підготовки і виховання дівчат української діаспори у змісті роботи «Школи шляхетних українок», зокрема:

1. З'ясовано сутність понять «професійна підготовка дівчат», «жіноча освіта», «жіночий рух», «емансипація» та його відображення в науковій літературі. Виявлено, що в публікаціях другої половини XIX – початку XX ст. жіноче питання тлумачилося як складова загальнонаціонального питання, у радянській літературі – як пошук шляхів і засобів звільнення жінки від «капіталістичного рабства», у діаспорній – як невід'ємна складова причетності і залучення жінок до навчання і виховання підростаючого покоління – громадян майбутньої незалежної України.

2. Передумовами та чинниками, що спонукали до реалізації досвіду жінок-українок діаспори у практику освітньо-виховної справи незалежної України стали досвід, накопичений жіночими орга-

нізаціями світового українства у місцях їх осідку, бажання долучитися до розбудови незалежної Української держави шляхом надання освітньо-виховної спрямованості українському жіночому руху краю.

3. Досліджено роль і місце «Школи шляхетних українок» м. Болехова і Львова та їх творців (Лариси Дармохвал та Ростислави Федак) у розбудові позашкільної роботи за участю «Союзу українок».

4. Висвітлено зміст, форми і методи роботи «Школи шляхетних українок» міст Болехова та Львова, оцінено їх внесок у розробку регіональної програми «Шляхетні українки» (Івано-Франківська область) як важливого сегменту національно-громадянського становлення української молоді, оскільки з 1 жовтня 2010 р. аналогічні школи відкрилися у Стрию (Львівщина), Коломиї (Івано-Франківщина), Чернівцях, с. Новодмитрівка Золотоніського р-ну Черкаської обл. та ін.

Своєю ревною і самовідданою працею учителі «Школи шляхетних українок» та громадські активісти сприяли утвердженні в середовищі української молоді національної і громадянської свідомості, вихованню високих патріотичних і моральних переконань, піднесенню ролі жінки-матері, бажання пізнавати традиції та історію українства у всьому світі, пошуку альтернативних шляхів самоосвіти.

Отже, болехівська і львівська «Школи шляхетних українок» вповні виконали поставлену мету. Продовжуючи кращі традиції жіночих шкіл Галичини, інституцій західної української діаспори, вони відкрили нові сторінки в історії освіти дівчат краю, щоб дати юним українкам «коріння і крила» [6] та здійснювати подальшу профорієнтаційну громадсько- і національно спрямовану працю на користь незалежної України.

Література

1. Брокгауз Ф. А., Ефро А. Энциклопедический Словарь. Т. 80. 1890. Москва: Терра-Терра, 1994. 954 с.
2. Мижувєв П. Женский вопрос и женское движение. Санкт-Петербург: Типография Альт шулера, 1906. 72 с.
3. Браун Л. Женский вопрос: его историческое развитие и его экономическая сторона. Москва: Госиздат, 1922. 556 с.
4. Ланге Е. Женский вопрос вь его современной постановке / ред. Айхенвальда Ю. И. Москва, 1909. 152 с.
5. Шабанова А. Н. Очеркь женскаго движеніявъ Россіи. Санкт -Петербург: Просвещение, 1912. 32 с.
6. Дорошенко Н. В. Жіночий Рух. Українська Загальна Енциклопедія. Т. 3. Львів-Станиславів-Коломия: Видання Кооперативи «Рідна Школа», 1933. С. 998–999.
7. Залізняка О., Бурачинська Л. Жіночий рух. Енциклопедія Українознавства. Словникова частина. Т. 2 / ред. Кубійович В. Львів, 1993. С. 693–696.
8. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому: Жінки у громадському житті України. 1884–1939. Центр жіночих студій в УКУ. Львів: Український католицький університет, перевидання, випр. і доповн., 2018. 520 с.
9. Смоляр Л. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України II пол. XIX – поч. XX ст. Сторінки історії. Одеса: Астропринт, 1998. 498 с.
10. Фемінізм, як засіб, а не ціль // Світ молоді. 1934. Ч. 4. С. 3–4.
11. Фемінізм. Енциклопедія політичної думки / ред. Міллер Д., Коумен Дж., Конолли В., Райан М. Київ: Дух і Літера, 2000. С. 422–423.
12. Маланчук-Рибак О. Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. Львів: Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові, 1999. 54 с.
13. Нагачевська З. І. Педагогічна думка і просвітництва в жіночому русі Західної України (друга половина XIX ст – 1939 р.). Івано-Франківськ: видавець Третяк І. Я., 2007. 764 с.
14. Джус О. Проблеми фахової підготовки і виховання дівчат у змісті діяльності перших на американському континенті українських жіночих організацій // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2017. № 4 (90). С. 54–59.
15. Джус О. Роль жінок-українок у професійному становленні молоді української діаспори (біографічно-персоналістичний дискурс) // Науковий вісник НУБіП України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. 2018. № 291. С. 87–93.
16. Глібка, Г. Маємо шляхетну мету: дати юним українкам «коріння і крила». 2011. URL: <http://www.bukinfo.com.ua/show/news?id=15008>
17. Дармохвал Л. Вони стануть шляхетними. Джерело. 1996.
18. Франко І. Перед збором Руського жіночого товариства в Станиславові. Діло. 1884. № 134.
19. Дармохвал Л. Забута богом і людьми. Свіча. 1997.
20. Ващенко Г. Вибрані педагогічні твори. Дрогобич: Відродження, 1997. 214 с.
21. Приватні розмови з головою Союзу українок м. Болехова Долинського р-ну Івано-Франківської обл. Ларисою Дармохвал.
22. Дармохвал Л., Болюк Л. В ім'я її [Н. Кобринської] безсмертя. Альбом-літопис Союзу українок м. Болехів 1990–2004 рр., 2004. 394 с.
23. Гордій Н. Шляхетність помислу і чину. Громадська діяльність Ростислави Федак – жінки-українки XXI століття. URL: <https://refdb.ru/look/2036832.html>
24. Приватні розмови з заступником голови Союзу українок України Ростиславою Федак.
25. Викладачі “Школи шляхетних українок” 2009/2010 навчального року // Приватний архів заступника голови Союзу українок України Р. Федак, 2 арк.
26. Програма «Школи шляхетних українок» (2009–2010) навчальний рік // Приватний архів заступника голови Союзу українок України Р. Федак, 3 арк.
27. Регіональна програма «Шляхетні Українки» (з додатками) / Габорак О., Гнатюк М., Риндич О. та ін. Івано-Франківськ, 2012. 11 с.

Рекомендовано до публікації д-р пед. наук Потапчук Т. В.

Received date 14.05.2019

Accepted date 30.05.2019

Published date 31.07.2019

Джус Оксана Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри, кафедра професійної освіти та інноваційних технологій, Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», вул. Шевченка, 57, м. Івано-Франківськ, Україна, 76018

E-mail: dzhus1.oksana@gmail.com

УДК 374.7.091(477)

DOI: 10.15587/2519-4984.2019.176303

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЦЕНТРІВ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ ЯК ПРОВАЙДЕРІВ НЕФОРМАЛЬНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

О. Л. Самодумська

Процес навчання дорослих в умовах неформальної освіти є організованою діяльністю андрагогів і дорослих, які навчаються, за неофіційними навчальними програмами, в умовах вільного вибору, для досягнення визначених дорослими особистісних і професійних навчальних цілей. Забезпечують цей процес провайдери неформальних освітніх послуг, серед яких різноманітні компанії, організації, установи чи фізичні особи, які ці послуги постачають цільовій аудиторії дорослого населення. Центри освіти дорослих сьогодні в Україні є такими провайдерами, що стрімко розвиваються.

Стаття присвячена узагальненню та систематизації Центрів освіти дорослих як провайдерів неформального навчання дорослих в Україні. Проаналізовано різні за формами та видами діючі в Україні Центри освіти дорослих. Визначені пріоритетні ознаки. Систематизовано Центри освіти дорослих як провайдерів неформального навчання дорослих відповідно визначених ознак. Узагальнено провідні функції їхньої діяльності.

Виходячи з існуючого в Україні досвіду діяльності Центрів освіти дорослих, основними ознаками для систематизації визначено: рівень самостійності; форма власності; організаційно-правова форма; канали інформування цільової аудиторії про зміст діяльності та події; рівень та напрями надання освітніх послуг; охоплення цільової аудиторії дорослого населення. Відповідно названих ознак у статті представлені результати здійсненої систематизації.

Основними функціями діяльності Центрів освіти дорослих є: забезпечують дорослих суспільним простором для навчання й соціально-культурної інтеграції; слугують форумом актуальних освітніх запитів; зорієнтовані на задоволення пріоритетних освітніх потреб дорослих; надають комплекс освітніх послуг для різних категорій дорослих; створюють майданчики сприятливої освітньої взаємодії між андрагогами і учасниками

Ключові слова: центри освіти дорослих, провайдери неформального навчання, освітні послуги

Copyright © 2019, О. Л. Самодумська.

This is an open access article under the CC BY license (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

1. Вступ

Стрімкий розвиток неформальної освіти дорослого населення в українському освітньому просторі пов'язаний із суттєвими соціально-економічними змінами, що відбуваються в державі останні десятиліття. Сучасна неформальна освіта дорослих є визнаним державою видом освіти дорослих, складовою цілісної, гнучкої, відкритої національної системи освіти дорослих [1], частиною єдиного ланцюга не-

перервної освіти та розвитку людини впродовж життя. Відрізняють неформальну освіту дорослих: варіативні можливості вільного вибору неофіційних навчальних програм, відповідність досягнутих результатів цілям, визначеним самими дорослими учнями, й те, що нею не передбачено присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти.

Сучасний стан неформальної освіти дорослих в Україні залежить від провідних суб'єктів, серед